

Danske Veteraners Udfordringer og Adgang til Støtte: En Oversigt til at Muliggøre Transnational Analyse

CHRISTIAN LUND PEDERSEN

CLEMENS WIESER

*Author affiliations can be found in the back matter of this article

RESEARCH

VIRGINIA TECH.
PUBLISHING

ABSTRACT

Denne artikel udforsker danske veteraners udfordringer og de støttestrukturer og politikker, der er på plads for at adressere disse udfordringer. Vi beskriver Danmarks aktive udenrigspolitik siden 1992 og lanceringen af en formel veteranpolitik i 2010, som resulterede i etableringen af Veterancentret i 2011. Vi opsummerer og gennemgår også den eksisterende veteranforskning fra VIVE og Veterancentret, som har rammesat den måde, hvorpå danske veteraners udfordringer er blevet præsenteret i perioden 1992–2022. Denne forskning illustrerer danske veteraners oplevelser med særligt fokus på Hærens udsendte i Afghanistan og Irak, og vi hævder, at tværnationale perspektiver spiller en vigtig rolle i at nå til en differentieret forståelse af veteraners udfordringer, som bedre kan imødekomme veteraners behov. Vi kritiserer positivistiske paradigmer og kliniske koncepters dominerende position i dansk veteranforskning, da de har en tendens til at individualisere og patologisere veteraners udfordringer, og vi foreslår derfor et øget fokus på interdisciplinær forskning og triangulering. Derudover fremhæver vi konstabelgruppens sårbarhed på flere områder. For at imødegå udfordringerne, som danske veteraner står over for, og give tilstrækkelig støtte, har vi brug for mere forskning, som går i interdisciplinær dialog om veteraners udfordringer og indtænker de sociale kontekster, hvor disse udfordringer opstår.

CORRESPONDING AUTHOR:

Christian Lund Pedersen

PhD studerende, Danmarks
institut for Pædagogik og
Uddannelse, Aarhus Universitet,
DK

clp@edu.au.dk

KEYWORDS:

Danske veteraner;
støttestrukturer; transnationale
perspektiver; interdisciplinær
forskning; psykiske udfordringer;
reintegration til civil

TO CITE THIS ARTICLE:

Pedersen, C. L., & Wieser, C.
(2024). Danske Veteraners
Udfordringer og Adgang
til Støtte: En Oversigt til at
Muliggøre Transnational
Analyse. *Journal of Veterans
Studies*, 10(2), pp. 15–32. DOI:
[https://doi.org/10.21061/jvs.
v10i2.466](https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.466)

Transnationale perspektiver er underudforskede i forskning om dansk veteranstøtte. Årsagen er delvist at centrale udgivelser ikke er oversat til engelsk, hvilket hindrer det bredere akademiske samfunds adgang til dem. Ikke desto mindre er transnationale perspektiver afgørende for at udvikle støtten til danske veteraner, da de har en distance til danske veteranproblematikker, som faciliterer kritiske analyser af de underliggende antagelser, som danske veteranprofessionelle kan tage for givet (Jarvis, 2012; Kolb, 2015). Formålet med denne artikel er derfor at tilbyde en omfattende oversigt over danske veteraners udfordringer og adgang til støttetilbud efter udsendelse, henvendt til både danske og ikke-danske læsere, for at facilitere transnationale analyser.

Artiklen består af seks hovedafsnit og en konklusion. Det første afsnit præsenterer en oversigt over dansk veteranhistorie siden 1940. Det andet afsnit giver et overblik over Forsvarets organisation og demografi. I det tredje afsnit undersøger vi de udfordringer, som veteraner står over for, når de skal overgå fra en militær til en civil tilværelse, baseret på dansk forskning om veteraner. Her definerer vi overgangen, baseret på det engelske begreb *transition*, som "perioden, hvor veteranen overgår fra en militær til en civil tilværelse, reintegrerer sig i civilsamfundet, og derfor gennemgår nødvendige forandringer" (Minnis, 2020, vores oversættelse). Det fjerde afsnit handler om de støtteydelse, som danske veteraner kan gøre krav på, og den bagvedliggende politik. Det femte afsnit undersøger den danske offentligheds syn på veteraner. Til sidst diskuterer det sjette afsnit de fremtidige udfordringer som den danske veteranstøttesektor står over for, med fokus på, hvordan favoriserede forskningsmetoder og koncepter former de nuværende forståelser af danske veteraners udfordringer.

EN HISTORISK OVERSIGT SIDEN 1948

I perioden 1948–1989 har Danmark haft forsvarspersonel i 10 missionsområder. I den efterfølgende periode fra 1992 og frem har vi sendt soldater til Balkan (1992–1999), Kosovo (1999–igangværende), Afghanistan (2002–2021), Irak (2003–2011) med flere (se Forsvaret, 2022a). Vi har altså indledt en mere aktiv udenrigspolitik i 1990'erne (Sørensen, 2015). Sammenlagt har vi siden 1948 sendt veteraner til 57 internationale missioner i Afrika, Asien, Europa og Mellemøsten (Forsvaret, 2022a), og udsendt veteraner over 114.000 gange siden (Veterancentret, 2020a). Her tæller veteraner med flere udsendelser mere.

Antallet af veteraner siden 1948 estimeres til omkring 60.000 (Veterancentret, 2022c). Mere præcist er veteraner

siden 1992 blevet registreret i et elektronisk CPR-register, som tæller over 39.000 veteraner (Veterancentret, 2020a). Til sammenligning har Danmark en befolkning på 5.900.000 mennesker (Danmarks Statistik, 2022). Derfor anslår vi, at antallet af veteraner i befolkningen ligger på omkring 0,6%–1,0%, hvilket er noget lavere end USA's tilsvarende 5,7% (National Center for Veterans Analysis and Statistics, 2022; US Census Bureau, 2022).

Danmarks første formelle veteranpolitik blev offentliggjort i 2010, efterfulgt af Veterancentrets etablering i 2011. Veteranpolitikken har til hensigt at støtte veteraner, der

som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation.

Personen kan fortsat være ansat i Forsvaret, men kan også være afgået fra organisationen og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet. Veteranpolitikken gælder for veteraner, der har været udsendt i regi af Forsvarsministeriet. (Veterancentret, 2022c).

Altså kan danske veteraner stadig være aktivt tjenestegørende, i modsætning til nogle NATO-lande. Definitionens fokus på udsendelse til internationale operationer afspejler en tendens i samtiden til at krige foregår uden for dansk territorium. Altså ser definitionen bort fra nationalt territorium som en kontekst, udfordringer kan opstå i, selvom nationalt territorialt forsvar er et militærs grundlæggende formål. Derudover kan det anlagte fokus på udsendelser styrke fokuset på at veteraners udfordringer er psykologiske traumer. Eksempelvis angiver politikken, at veteraner kan være vidne til situationer, der påvirker deres mentale sundhed (Forsvarsministeriet, 2016, s. 3). Politikken refererer altså ikke til sociokulturelle faktorer som mulige kilder til udfordringer. Derimod relaterer international forskning også veteraners udfordringer til immigrant-rolle (Truusa & Castro, 2019), herunder andetgørelse (Phillips & Albanesi, 2022), der skyldes den omfattende separation fra civilsamfundet, som starter i militærtræningen – altså før udsendelse (Pendlebury, 2019). Af disse årsager er det sandsynligt at definitionen bliver revideret.

FORSVARETS ORGANISATION OG DEMOGRAFI

Dette afsnit beskriver Forsvarets organisation og demografiske struktur, med henblik på at give indblik i danske veteraners baggrund og at illustrere deres karriereveje i Forsvaret, før de når veteranstatus.

FORSVARETS ORGANISATION

Forsvaret er organiseret med en Forsvarskommando, som ledes af Forsvarschefen og indeholder en forsvarsstab, Hærkommandoen, Søværnskommandoen, Flyverkommandoen, Specialoperationskommandoen og Arktisk Kommando. Hær-, Søværns- og Flyverkommandoen kontrollerer de tre militære grene, respektivt Hæren, Søværnet og Flyvevåbnet (Forsvaret, 2022c). De fleste veteraner har gjort tjeneste i en af disse tre grene.

Forsvarskommandoen er underlagt Forsvarsministeriet. Ministeriets ansvarsområde omfatter også Beredskabsstyrelsen, Hjemmeværnet, og Forsvarets Efterretningstjeneste, som ligeledes udsender personel til internationale missioner. Ydermere bestemmer Forsvarsministeriet over en række styrelser, hvis personel ikke tager på internationale missioner, men som arbejder med veteraner. En af disse er Veterancentret (se Forsvarsministeriet, 2022).

PERSONEL

Forsvaret har omkring 21.000 personel ansat. Dette tal ekskluderer værnepligtige og inkluderer civile (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2020d, 2022a), mens uniformerede personer udgør omkring 16.000 (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022b). Personellet fordeler sig således i de fire kategorier:

- officersgruppen (17%)
- sergentgruppen (22%)
- konstabelgruppen (34%)
- civilt ansatte (27%).

Kvinder og indvandrere er minoriteter i Forsvaret. Deres minoritetsstatus kan bidrage til specifikke oplevelser af militærtjeneste; for indvandrere, og især kvindelige indvandrere, er de i vid udstrækning udforskede (Brygger & Hastrup, 2021), mens de for nogle kvinder er præget af seksuel chikane og kønsbaseret diskriminationen (Sløk-Andersen, 2020). Over 1.400 kvinder arbejder i Forsvaret, inklusiv civile. Kvinder udgør omkring 9% af det uniformerede personel (værnepligtige ej medregnet), hvor de fleste arbejder i Søværnet og Flyvevåbnet (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022b), mens antallet er steget fra 2016 til 2021, især i Hæren (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022b). Indvandrere og deres efterkommere udgør 1,4% af militærets personel (Brygger & Hastrup, 2021). De er stærkere repræsenteret i konstabelgruppen, og der er blot ansat 19 kvindelige indvandrere.

ADGANG TIL FORSVARET

Værnepligtige møder op til Forsvarets Dag, hvor raske mænd trækker et nummer. Her kan de tvinges ind i værnepligt,

hvis de trækker et lavt nummer og pladserne på Hærens Basisuddannelse ikke allerede er fyldt op af frivillige (både mænd og kvinder). Kvinder har værneret. De kan derfor søge, men ikke tvinges ind, selvom politiske debatter i 2023 indikerer, at værnepligt for kvinder snart kan blive en realitet (Dall & Flinthøj, 2023).

På Forsvarets Dag skriver værnepligtige skriver kontrakt med Forsvaret (Forsvaret, 2022b), med en varighed på mellem 4 og 12 måneder, afhængigt af regiment (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022f). Efter gennemført træning kan værnepligtige søge videre i konstabel-, sergent- eller officersgruppen.

En anden vej ind i Forsvaret eksisterer for bacheloruddannede. De har siden 2015 haft mulighed for at søge optagelse på officersskolen, og dermed springe den almindelige værnepligt over (Forsvarsakademiet & Hærens Officersskole, 2015), et design som blev introduceret grundet nedskæringer i forsvarsbudgettet (Forsvarsministeriet, 2012; Wang, 2013). Her studerer de bacheloruddannede side om side med personel, der har fulgt en anden vej ind på officersskolen, ved at forrette tjeneste i to år som sergent eller sekondløjtnant og gennemføre en militær akademiuddannelse.

I 2021 optog Hæren, Søværnet og Flyvevåbnet 4.770 værnepligtige. Her gik over 90% til Hæren, og omkring 27% var kvinder (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022c), mens nogle blev tvangsoptaget (mænd, der trak et lavt nummer) og langt de fleste startede frivilligt. Antallet af frivillige er steget fra 76% i 2006 til over 99% i 2021. Disse tal blander to aktuelle definitioner af frivillighed sammen, da nogle mænd melder sig frivilligt før de trækker et nummer, mens andre trækker et lavt nummer, hvorefter de står over for tvunget optagelse, og dernæst erklærer sig teknisk frivillige for at få indflydelse på deres tjenestetid og -sted. Derfor kan læsere med interesse i veteraners vej ind i Forsvaret få en fejlagtig opfattelse af denne uklare statistik (Lyk-Jensen et al., 2011; Quass & Ingvorsen, 2017).

UDSENDELSER

Mellem 1991 og 2021 blev danske soldater udsendt til 15 missionsområder (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022e). Det unikke antal veteraner for denne periode var næsten 35.000, herunder over 2.200 kvinder (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022b, 2022e). Vi mistede flest udsendte danske soldater (37) på ISAF-missionerne i Afghanistan, sammenlignet med andre missioner efter Anden Verdenskrig (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2020a).

Demografien varierer for missioner og perioder. Veteraner fra Afghanistan mellem 2002–2006 var næsten udelukkende fastansat personel med en gennemsnitlig alder på 35 år. Derimod havde veteranerne fra Afghanistan

mellem 2006–2014 en gennemsnitlig alder på 30 år, antageligt fordi Forsvaret udsendte flere unge soldater med kort tjenestetid (Lyk-Jensen et al., 2011).

Udsendelser er typisk 6 eller 3 måneder lange. Eksempelvis var udsendelser med International Security Assistance Force (ISAF) til Afghanistan, og Operation Iraqi Freedom til Irak, 6 måneder lange, mens Kosovo Force har anvendt både et 6 og 3-måneders format. 39% af alle veteraner forlader Forsvaret efter én udsendelse og 26% af alle veteraner forlader Forsvaret efter flere udsendelser (Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012).

VEJEN UD AF FORSVARET

Efter afslutning på militærtjeneste skriver nogle soldater en reservekontrakt. Disse reservister udfører af og til træningsopgaver og tager på internationale missioner, selvom de lever i civilsamfundet. Afslutningen på militærtjeneste sker ved opsigelse af kontrakten eller selvvalgt opsigelse.

I alt 1.400 ansatte valgte at opsiges deres kontrakter i 2017. Tallet steg til 1.761 i 2021 (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022d), en udvikling der er undersøgt af Forsvarsministeriet, som fremhævede, at de ansatte rapporterede lav tilfredshed med deres løn og Forsvarets omdømme (Forsvarsministeriet, 2015). Sideløbende med disse konklusioner har Forsvaret været igennem nedskæringer. Specifikt krævede Forsvarsforliget 2013–2017, at Forsvaret skar 2.7 milliarder DKK (Forsvarsministeriet, 2012). Senere har Forsvarsforliget 2018–2023 dog øget budgettet med 4.8 milliarder DKK (Forsvarsministeriet, 2018).

KORT TJENESTETID

Dansk tjenestetid kan være kort, sammenlignet med allierede lande. Efter værnepligten overgår størstedelen af det personel som søger videre til konstabelgruppen, hvor de modtager en reaktionsstyrkeuddannelse (9 måneder), efterfulgt af en udsendelse (6 måneder). Flere veteraner på ISAF har haft denne kontraktlængde, ovenpå en forkortet værnepligt (3 måneder), i alt 18 måneder (Retsinformation, 2014; Værnepligtsudvalget, 2012). En så kort tjenestetid kan komplicere overgangen til civil (Bergman et al., 2014). Efter hjemkomst, fravælger nogle af disse veteraner støtteinitiativer, forlader militæret og begynder overgangen til civilsamfundet, hvorefter Forsvaret mister kontakten til dem. Derfor findes der ingen nuværende forklaringer på disse fravalg. I stedet fokuserer litteraturen på veteraner, der vælger at deltage i støtteinitiativer (Jonasen, 2009), såsom Akklimatiserings- og Reintegrationsforløbet, herunder veteraner, der fortsætter deres tjeneste efter udsendelse, for hvem disse initiativer er obligatoriske.

VETERANERS UDFORDRINGER I OVERGANGEN TIL CIVIL

Veteraners udfordringer er blevet undersøgt af Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE) og Veterancentrets Videncenter. Deres forskning anvender hovedsageligt kvantitative tilgang og mentale sundhedsbegreber (S. B. Andersen et al., 2013; Frederiksen et al., 2020; Karstoft, Statnikov, et al., 2015; Løngaard et al., 2016; Lyk-Jensen, Heidemann, Glad, et al., 2012; Nielsen et al., 2019; Pollmann et al., 2021), mens kvalitative analyser af veteraners udfordringer udgør en lille andel (Heiselberg, 2017, 2018; Pollmann & Skovdal, 2022). Derfor er en stor mængde kvantitative data tilgængelige for veteranområdet i perioden 1992–2018, hvor over 26.000 veteraner har bidraget til dataene gennem det danske personregister. Forskningen fokuserer ofte på Hærens veteraner og deres pårørende. Det er ikke lykkedes os at identificere forskning om udfordringer for Hjemmeværnet og Forsvarets ikke-militære personel, som jo også er veteraner jævnfør den danske definition. Sidstnævnte omfatter personel i Beredskabsstyrelsen, politiet, Udenrigsministeriet, samt læger og sygeplejersker. Sandsynligvis eksisterer denne forskning ikke endnu.

REPATRIERING

Soldater eller civile medarbejdere, der vender hjem fra mission i live og før tid, kaldes repatriater. Repatriering sker ofte på baggrund af sociale faktorer (Lyk-Jensen et al., 2011), og selvom konstabler udgør hele 34% af militærets personel, er de stærkere repræsenteret blandt repatriaterne. Repatrierede veteraner er udfordrede på at konvertere deres oplevelser til en civil dagligdag (Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012). Ydermere er en tredjedel af repatriaterne blevet hjemsendt fra deres første mission, hvilket betyder at de potentielt også er udfordrede af kort tjenestetid.

UDFORDRINGER MED DET FYSISKE HELBRED

På det fysiske niveau kæmper veteraner med varige mén påført under udsendelse og selvmord efter udsendelse. Fysiske mén forårsaget under udsendelse opstår for færre end 19% af alle veteraner: 7% rapporterer, at de lider af varige fysiske mén, 3% af kamprelaterede skader og 9% af sår påført uden for kamp, såsom improviserede sprængladninger. Nogle veteraner lider af flere skader, hvorfor de tælles med i flere af procenttallene (Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012). Tallene er fra en 2012 VIVE-undersøgelse, som omfatter 3,198 veteraner, der blev udsendt mellem 1992–2009, og bygger på veteranernes selvrapportering. Overraskende nok, viste en 2022-undersøgelse af samme periode et lavere antal sårede end den ældre VIVE-forskning

(Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022), med 225 sårede blandt flere end 27,000 veteraner, der blev sendt ud mellem 1992–2012, hvilket kan skyldes at selvrapporteringerne tog højde for mén, der ikke er officielt rapporteret. Dog kan disse tal skabe tvivl for læsere med interesse i omfanget af mén.

Fysiske mén har især påvirket konstabler og de som var på deres første mission i Afghanistan (Jørgensen, 2012). Specifikt har konstabler udgjort 58% af udsendte veteraner, men også 77% af sårede veteraner. Halvfjerds procent af alle sårede konstabler blev sårede i Afghanistan (målt mellem 1992 og 2009, svarende til 123 soldater). Af dem var 50% på deres første mission.

Tooghalvfjerds selvmord er sket blandt de 26.000 veteraner, som er blevet sendt af sted mellem 1992–2012 (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022). Et lignende antal selvmord hænder i den danske befolkning overordnet set, hvilket gør, at Forsvaret ikke anser veteraner som værende i øget risiko for at begå selvmord i forhold til civile (Ritzau, 2016; Veterancentret, 2020a). Alligevel ses forskelle, da veteraner i højere grad anvender skydning som metode (Vedtofte, 2016), og veteraners forsøg på selvmord øges hvis de har været eksponeret for kamp – en effekt som er fuldt medieret af symptomer på PTSD og depression (Vedtofte et al., 2021). Nyere data har fundet 83 selvmordsforsøg blandt 12.000 veteraner (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022). Af ukendte årsager var risikoen for at dø af selvmord 2,5 gange højere for Kroatien-veteraner. Afghanistan- og Irak-udsendelsers langvarige effekt på selvmord er muligvis ikke fuldt ud manifesteret, da mediantiden for veteran selvmord er 10 år efter første udsendelse (Vedtofte, 2016).

Selvmordstanker øges typisk i de første år efter udsendelse, fra 0,7% ved otte måneder efter udsendelse til 8% ved tre år efter udsendelse (S. B. Andersen et al., 2013). Det højeste antal registrerede selvmordstanker er ved Danmarks 10. ISAF-hold, hvor omkring 15% af veteranerne led af selvmordstanker seks år efter hjemkomst, særligt hvis de også havde PTSD-symptomer (Nielsen et al., 2019).

Mænd og konstabler er i højere risiko for selvmord, selvmordsforsøg eller selvmordstanker, end andre veteraner. Beskyttende faktorer er primært relateret til social støtte (Vedtofte, 2016; Zöllner et al., 2012)

UDFORDRINGER MED DET MENTALE HELBRED

Forskningen i danske veteraners mentale helbred har afsæt i veteranpopulationen fra 1992–2018, med omkring 26.000 respondenter per VIVE-undersøgelse. Undersøgelserne dækker også specifikke ISAF-hold, der har været i Afghanistan, herunder ISAF7, som var det syvende danske hold i Afghanistan, indtil de 6 måneder senere blev afløst af ISAF8. ISAF-holdene blev undersøgt 6,5 år efter hjemkomsten, med omkring 700 respondenter per

undersøgelse fra Veterancentrets Videncenter. Forskningen identificerer en voksende mængde veteraner med diagnoser eller symptomer på diagnoser. Jørgensen (2012) fandt, at 4% af veteranerne ikke havde en diagnose før udsendelse, men havde det bagefter, hvor PTSD udgjorde 2,4%, dvs. mere end halvdelen af tilfældene. Senere identificerede Andersen et al. (2014) at PTSD-symptomer har heterogene udviklingskurver, hvor nogle kurver først har en synligt negativ effekt flere år efter hjemkomst. I 2018 blev antallet af diagnoser, herunder PTSD, målt til mere end det dobbelte. Nu var diagnoserne på 9% og PTSD på 5% (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022). I tråd med denne udvikling målte Karstoft et al. (2017) et højt niveau af PTSD og depressionssymptomer 6,5 år efter hjemkomsten hos ca. 16% af veteranerne på ISAF hold 7, og Nielsen et al. (2019) målte tilsvarende ca. 13% fra ISAF hold 10. Veteraners mentale helbred bliver sårbart af fem faktorer: (a) At have haft dårligt mentalt helbred før udsendelsen; (b) at kampbegivenheder er forekommet under udsendelsen, uanset om veteranen var involveret eller ej; (c) at være kvinde; (d) at være under 25 år på første udsendelse; og (e) at have grundskolen som den højeste fuldførte uddannelse (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022; Lyk-Jensen et al., 2011).

REINTEGRATIONSUDFORDRINGER I VETERANENS NÆRMILJØ

Veteraner står over for udfordringer med at reintegrere sig i samfundet efter udsendelse. Dette skyldes delvist at unge soldater afbryder deres socialiseringsprocesser i civilsamfundet og i stedet underlægger sig militær socialisering, som primært foregår adskilt fra civilsamfundet (Sørensen 2015). Efter udsendelse forventes veteranerne hurtigt at genoptage deres civile liv, hvilket ofte resulterer i personlige og sociale udfordringer (Kofod et al., 2010; Pedersen & Wieser, 2021).

Op til 18% af veteranerne oplever udfordringer med at blive reintegreret i samfundet, ifølge undersøgelser, der fokuserer på disse udfordrings sammenhæng til PTSD (Karstoft, Armour, et al., 2015). I denne store danske undersøgelse af Karstoft og kolleger (n = 743) oplever 20% af veteranerne med PTSD-diagnoser alvorlige udfordringer, oftest i relation til at passe deres arbejde eller skole, finde mening og formål i livet, og føle at de hører til i civilsamfundet. Som en af de eneste kvantitative undersøgelser om reintegration i en dansk kontekst betragter vi denne undersøgelse som en vigtig del af den danske reintegrationslitteratur. Undersøgelsen understreger de alvorlige udfordringer, veteranerne oplever, når de reintegreres i civilsamfundet, og kampen, de går igennem, når de tilskyndes til at transformere deres sociale identiteter. Transformationen af social identitet og den sociokulturelle dimension, hvor den finder sted, er blevet konceptualiseret

på forskellig vis. Disse koncepter, som ofte er sociologiske eller antropologiske, har brug for yderligere udvikling for at hænge tydeligere sammen med den eksisterende forskning om reintegration i samfundet. Ifølge Sørensen (2015) tilskyndes veteranernes transformationer af, at de i overgangen til civilsamfundet "føler sig malplacerede i et ubehageligt miljø" (s. 1, vores oversættelse), hvilket understreger vigtigheden af skift i sociale miljøer uden at inddrage mentale sundhedskoncepter, hvilket sjældent forekommer i dansk litteratur. Malplaceringen tilskynder veteranerne til at forhandle deres militære og civile identitet med civile mennesker, og herunder må de navigere i moralsk kontroversielle emner som vold. Denne navigation har høj indflydelse på om veteranerne lykkes med deres identitetstransformationer eller bliver fremmedgjorte i processen. På samme måde peger Pedersen og Wieser (2021) på, at udfordringerne kan forstås som "sammenstød mellem forskellige livsverdener, der tilbyder både veteraner og civile et perspektiv baseret på tavs viden, som formes i sociale miljøer og faciliterer fortolkning af erfaringer" (s. 163, vores oversættelse). Når veteraner reagerer kritisk på nye oplevelser i civilsamfundet, kan dette altså forklares fra et livsverdens-fænomenologisk perspektiv som en konflikt mellem civilsamfundet og veteranernes militære identitet, hvilken kan føre til fremmedgørelse. Lignende sociokulturelle konceptualiseringer af veteraners identitet findes også i vores nabolandes forskning, som indikerer en nylig stigning i mængden af sociokulturelle tilgange til at forstå veteraners udfordringer (Bergman et al., 2014; Cooper et al., 2016; Fossey et al., 2019; Truusa & Castro, 2019).

VOLDSKRIMINALITET OG MISBRUG AF STOFFER

Meget få danske veteraner begår voldelig kriminalitet (0,36%), og det er igen unge veteraner med et lavt uddannelsesniveau, som er mere tilbøjelige til at begå dem. Omkring 0,5% af veteranerne begår kriminalitet, og veteraner med kort tjenestetid, dvs. én udsendelse, begår mere kriminalitet end dem med flere udsendelser. Måske skyldes dette, at militære karrierer hjælper individer, der ellers ville begå kriminalitet, ved at tilbyde strukturerede rutiner, personligt ansvar og social kapital (Baktir et al., 2018). Kriminalitetsraten er generelt faldende for veteraner og civile i det danske samfund (Lyk-Jensen, Heidemann, & Glad, 2012).

Forskning i danske veteraners alkoholforbrug viser, at de "binge"-drikker mere (dvs. indtager mere end 5 genstande ved samme lejlighed) end gennemsnitspopulationen (Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012). Ydermere viser forskning i danske veteraners stofmisbrug, at de bruger stoffer (cannabis ej medregnet) oftere end gennemsnitspopulationen (Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012), og her ses igen de unge

veteraner med kort tjenestetid som dem, der oftest misbruger stofferne.

HJEMLØSHED

I Danmark er der 105 hjemløse veteraner (Benjaminsen, 2022). De er overvejende mænd, udgør ca. 1,6% af hjemløse i Danmark (Veterancentret, 2020a), er steget med 35 veteraner siden 2017 (Skaaning, 2019) og 65 af dem bor på herberger. Bemærkelsesværdigt nok bor 8 af de hjemløse veteraner i skoven (Hansen, 2010; Ritzau, 2010). Mediedækning beskriver, at de oplever samfundet som uforstående (Vording, 2017) og ekskluderende, hvilket har bidraget til deres isolation, sammen med deres høje mentale alarmberedskab (Hansen, 2010). Interessant nok er disse kritiske perspektiver på samfundet sjældent undersøgt i dansk forskning, uden at individualiserende mentale helbredskoncepter udgør det konceptuelle udgangspunkt.

VETERANER UDENFOR HÆREN

Der findes kun begrænset data om danske veteraner udenfor Hæren og deres udfordringer. I 2020 blev 14 personer udsendt fra Hjemmeværnet og 13 fra Beredskabsstyrelsen (Veterancentret, 2020a). Veteraner udsendes også med Freds- og Stabiliseringsberedskabet. De specialiserer sig i at stabilisere kriser, at overvåge at menneskerettigheder overholdes af udenlandske regeringer og at udvikle demokratier (Niras, 2022). I 2021 udsendte de 104 personer til krisestyringsmissioner og udenlandske valg.

UDFORDRINGER FOR VETERANERS PÅRØRENDE

Veteranernes pårørende kan være udfordrede i at håndtere sociale relationer (Sørensen, 2013, 2015). Eksempelvis må danske ægtefæller til veteraner ringe til deres partnere under dennes udsendelse, ofte med henblik på at reducere egne bekymringer og opnå følelsesmæssig kontakt, på trods af afstanden mellem dem. Af sikkerhedsmæssige årsager må veteranerne dog ikke dele meget information under udsendelse, mens ægtefællerne ligeledes opfordres til ikke at bruge telefonopkald til at dele oplysninger, der kan belaste udsendt personel. Derfor kan relationen mellem soldat og ægtefælle ofte blive distanceret under udsendelsen (Sørensen, 2013). I lokalsamfundene føler de pårørende sig udfordrede med at gøre sig forståede, få deres oplevelser anerkendt og undgå stigmatisering, fordi det kræver at de formår at navigere imellem individuelle politiske holdninger, f.eks. om den aktuelle krig, og ultimativt åbner denne kompetence op for en uformel social støtte fra lokalsamfundene. Derfor udfordrer udsendelserne de pårørende i deres relationer.

PTSD kan påvirke hele familien negativt, herunder partnere, børn og forældre. Eksempelvis tøver veteran-

forældre med at søge social støtte, såsom hjælp til husholdningsopgaver, og det er oftest mødrene, der påtager sig ekstraopgaven med at mobilisere denne sociale støtte (Pollmann & Skovdal, 2022). Et andet eksempel er, at de 14% af udsendte veteraner som har partner og børn, primært lader partneren tage ansvaret for børnepasning (Frederiksen et al., 2020). Under missionen rapporterer ægtefæller ofte, at de er udfordrede af situationen (Institut for Militærpsykologi, 2011). Ved hjemkomsten forventer ægtefællen ofte, at veteranen påtager sig en større arbejdsbyrde i familien, hvilket kan være belastende for veteraner, der i forvejen kæmper med at reintegrere sig (Karstoft, Armour, et al., 2015), at håndtere deres mentale tilstand (Jonasen, 2009), at opfylde partnerens forventninger (Heiselberg, 2018) og at navigere i modstridende forventninger til deres maskulinitet (Kyed et al., 2022).

Efter hjemkomsten er nogle børn påvirkede af deres forældres mentale helbredsudfordringer. Når en veteran-forælder har en psykiatrisk diagnose, eller tager ordinerede psykotrope stoffer, viser forskningen, at børnene i højere grad oplever ensomhed, følelsesmæssige udbrud, reduceret trivsel og uro (Pollmann & Skovdal, 2022). Diagnosticerede veteran-forældre oplever også flere forældre-barn-konflikter, især med de yngre børn på 11 år. Disse konklusioner stemmer overens med den internationale litteratur om sekundær traumatisering (Pollmann & Skovdal, 2022). For at opsummere påvirkes veteranernes familier altså på to måder: formindsket subjektivt vurderet trivsel og flere forældre-barn-konflikter. Generelt viser forskningen, at påvirkede børn opnår lavere karakterer i skolen, og børn såvel som partnere er oftere tilbøjelige til at købe antidepressiv medicin, især hvis deres veteran-forælder eller -partner var udsendt på hold, hvor der forekom flere kamphandlinger (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022).

STØTTEYDELSER OG RELATERET POLICY

DET DANSKE VELFÆRDSSYSTEM

Veteraner kan benytte det skattefinansierede velfærdssystem til at gøre krav på støtte, ligesom alle andre danske borgere. Ydelserne inkluderer sundhedspleje, hospitalsbehandling, sociale ydelser, økonomisk støtte og vejledning under arbejdsløshed, kvalificeringskurser målrettet beskæftigelse, og betalt videregående uddannelse i op til 70 måneder. Systemet er indrettet således, at veteranerne ofte selv må opsøge tilgængelig støtte. Dog har næsten alle kommuner en veterankoordinator, hvis funktion er at hjælpe veteranerne i kontakt med relevante støtteydelser i velfærdssystemet.

DEN DANSKE VETERANPOLITIK

Veteranpolitikken udviklede sig markant efter at Danmark udsendte de første soldater til Afghanistan i 2002. Eksempelvis blev psykologsamtale efter udsendelse gjort obligatorisk i 2003, efterfulgt af en formel veteranpolitik i 2010 (Forsvarsministeriet, 2010). Veteranpolitikken præsenterede fem grundlæggende overbevisninger (Forsvarsministeriet, 2016):

1. Veteraner skal anerkendes for deres indsats for Danmark.
2. Veteranindsatsen omfatter tiden før, under og efter en udsendelse.
3. Veteranerne er ikke ene om at blive påvirket af en udsendelse, det bliver baglandet også. De pårørende er en integreret del af indsatsen.
4. Støtte til sårede veteraner skal være koordineret, helhedsorienteret og tage udgangspunkt i den enkelte veterans behov og resurser.
5. Tjeneste i internationale missioner udføres på vegne af Danmark. Når veteraner vender hjem, er det et fælles ansvar at give dem en respektfuld modtagelse (s. 11).

Veteranpolitikken gælder for veteraner udsendt i regi af Forsvarsministeriet. Derfor er politikken ikke gældende for (a) ikke-statslige kombattanter, såsom danskere, der har deltaget i væbnede konflikter i Syrien eller Ukraine, (b) NGO'er som Læger uden Grænser, og (c) flere afghanske tolke, der har været ansat af danske styrker i Afghanistan. Sidstnævnte fremkaldte en mediedebat under tilbagetrækningen fra Afghanistan i 2021 (E. K. Andersen & Sørensen, 2022; Refugees Welcome, 2022).

Veteranpolitikken sætter tværfaglige mål. For eksempel har den til hensigt at støtte veteraner som er udfordrede på et fysisk, mentalt og socialt niveau, relateret til udsendelse, samt at give veteranerne beskæftigelse og et tilhørsforhold. Støtteinitiativer skal derfor være helhedsorienterede. Desuden beskriver politikken at støtteinitiativer skal håndtere udfordrede veteraner individuelt i samarbejde med ansatte på statsligt, regionalt og kommunalt niveau. Politikken anerkender også frivillige initiativer. For eksempel understreger den et behov for at samarbejde med organisationer, fonde og borgere, hvilket Veterancentret ofte organiserer.

VETERANCENTRET

Veterancentret har siden sin etablering i 2011 været afgørende for at gennemføre den danske veteranpolitik, eksempelvis gennem centrets udvikling, koordinering og levering af dansk veteranstøtte til det offentlige system (Forsvarsministeriet, 2016).

Veterancentret opsøger veteraner efter hjemkomst fra udsendelse (Forsvarsministeriet, 2016). Opsøgninger forekommer i det 1., 2., 5. og 8. år efter hjemkomst, hvor veteranerne modtager spørgeskemaer, der undersøger støttebehov og vejleder om tilgængelige tjenester (Forsvarsministeriet, 2020f). En afgørende faktor i Veterancentrets indsats er forebyggelse, eksempelvis af mentale helbredsudfordringer (Veterancentret, 2016). Dette er dog uden for artiklens fokus.

Veterancentret beskæftiger flere forskellige fagpersoner. De inkluderer forskere, socialrådgivere, beskæftigelsesrådgivere, opsøgende rådgivere, familierådgivere, psykologer og klinikarbejdere, blandt andre (Veterancentret, 2020b). Deres støtteydelse omfatter en række emner, der behandles i de følgende afsnit.

STØTTETJENESTER FRA SAMFUNDET OG FRIVILLIGE ORGANISATIONER

Veterancentret støtter frivillige initiativer med finansiering og uddannelse, herunder igennem: (a) Veteranpuljen, deres årlige pulje på 2 millioner DKK, der modtager ansøgninger om frivillige initiativer. (b) Ferielejrpuljen, deres pulje til ferielejre, som styrker netværk mellem veteranfamilier, og (c) uddannelses tilbud rettet imod NGO'er og frivillige (Forsvarsministeriet, 2020b, 2020e, 2020f).

Forsvarsministeriet tæller omkring 70 organisationer, der er involveret i frivillige initiativer. Nogle af de største er:

- Danmarks Veteraner
- Fonden Danske Veteranhjem
- KFUMs Soldatermission
- Soldaterlegatet
- Udsendt af Danmark
- Velkommen Hjem. (Veterancentret, 2020a).

REHABILITERINGSTJENESTER OG ERSTATNING EFTER ARBEJDSKADER

Forsvaret skal anerkende en veterans arbejdsskader før de kan yde økonomisk erstatning og behandling. Anerkendelsesprocessen omfatter at dokumentere eksistensen af arbejdsskaden og forværende faktorer, hvilket stiller krav til veteranen om at bevise en årsagsmæssig sammenhæng mellem skaden og behandling, før behandlingen kan kræves. Jo længere tid der går, jo større er behovet for dokumentation mellem skade og behandling. Når Forsvaret anerkender en arbejdsskade, knytter de en kontaktofficer til sagen, som faciliterer kommunikationen mellem Forsvaret og veteranens pårørende (Forsvarsministeriet, 2020f).

Fysisk sårede veteraner behandles i det offentlige hospitalsvæsen. Nationalhospitalet har udviklet en særlig

ekspertise inden for dette (Forsvarsministeriet, 2020f). Forsvarets Arbejdsskade- og Erstatningskontor kan dække omkostningerne til behandling med helbredende effekt, men er ikke forpligtet til at levere fuldkommen bedring, og afviser ofte behandlinger som blot har en lindrende effekt (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2020c). Almindelige behandlinger inkluderer læge, tandlæge, fysioterapi, kiropraktor, transport til behandling, briller, proteser og psykologsamtaler (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2020b).

Lov om arbejdsskadesikring tilbyder økonomisk erstatning, hvor 100% svarer til 830.000 DKK. Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning tilbyder yderligere erstatning til veteraner som har været udsendt i krig eller et højrisikoområde, herunder for varigt handicap eller tab af liv og skader fra terrorhandlinger, krig eller krigslignende forhold. Denne yderligere forsikring regner 100% for 4.033.000 DKK. Eksempelvis udløser en arbejdsskade fra en improviseret sprængladning vurderet til 10%, derfor 10% af begge beløb (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2020b).

Repatrieret personel og deres pårørende modtager støtte gennem en kontaktofficer. Derudover screener Veterancentrets socialrådgivere for behov og tilbyder støttetjenester (Forsvarsministeriet, 2020f).

Mentalt sårede veteraner og deres pårørende har adgang til et livslangt tilbud om psykologbehandling (Veterancentret, 2020a). Behandlingen omfatter ofte traumer eller tilpasningsvanskeligheder og estimeres at sikre en tilfredsstillende reduktion af symptomer hos omkring 60% af veteraner med PTSD (Forsvarsministeriet, 2020a). Dog søger ikke alle veteraner hurtigt behandling: Tre ud af 4 veteraner med dokumenterede mentale helbredsproblemer modtager behandling, men 61% af disse søger først behandling mere end 4 år efter udsendelse. Især veteraner fra 1990'erne har en tendens til at isolere sig (Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022). I 2014 vedtog Folketinget en lov som en reaktion på den stigende viden om at PTSD kan opstå forsinket, der gør det muligt for flere veteraner at kræve anerkendelse for deres arbejdsskader (Hillmann, 2021). Siden da har Forsvarsministeriets Personalestyrelse sendt mere end 400 ansøgninger om økonomisk erstatning til FN. I 2022 afsatte FN midler til at færdigbehandle disse ansøgninger (Forsvarsministeriets Personalestyrelse, 2022g; Veterancentret, 2022b), hvilket kan føre til flere anerkendte arbejdsskader.

Rehabiliteringstjenester er begrænsede i Grønland og på Færøerne (Joensen, 2016; Lindstrøm, 2020), to områder af Danmark som skiller sig ud socioøkonomisk (Forsvarsministeriet, 2020c). Derfor retter Veterancentret fokus på disse områder med kommunikationsindsatser der

fremhæver tilgængelige tjenester (Veterancentret, 2016, 2021a, 2021b).

I 2022 har rehabiliteringstjenester fra samfunds- og borgerstøttede organisationer hovedsageligt fokuseret på boligtilbud og sport. En ikke-udtømmende liste inkluderer:

Boligtilbud:

- KFUM's Soldaterrekreation
- Fonden Danske Veteranhjem
- Strynø Natur Retreat for Veteraner (Forsvarsministeriet, 2020a).

Sport som rehabiliteringsmetode:

- DIF Soldaterprojekt
- Invictus Games (Forsvarsministeriet, 2020a).

SOCIAL STØTTE

Socialrådgivere er tilgængelige i hver kommune. De samarbejder med Veterancentrets socialrådgivere, som er tilgængelige i flere geografiske områder. De specialiserer sig i fysisk og mentalt helbred, samt støtte til økonomi, bolig, relationer og hverdagsmestring. Derudover rådgiver de over en åben telefonlinje (Forsvarsministeriet, 2020b). Den Nationale Videns- og Specialrådgivningsfunktion hjælper veteraner i sociale områder, når de kommunale kompetencer ikke er tilstrækkelige (Forsvarsministeriet, 2020f).

BESKÆFTIGELSESTØTTE

Jobcentret i hver kommune yder beskæftigelsesstøtte, som ikke skelner mellem veteraner og civile. Derudover tilbydes veteraner flere støttetilbud imod beskæftigelse, ofte overskueliggjort af Veterancentret.

Tjenester fra Forsvaret:

- Beskæftigelsesrettet rehabilitering, rådgivning og udarbejdelse af kompetencekort
- Beskæftigelse af sårede veteraner i Forsvarets civile jobpositioner
- Jobarrangementer samt job- og CV-støtte (Forsvarsministeriet, 2020a).

Frivillige Tjenester:

- Velkommen Hjem matcher veteranerne med en mentor fra det civile arbejdsmarked for at sikre beskæftigelse. Tjenestens hjemmeside understreger, at militære færdigheder kan overføres til civile arbejdsmæssige sammenhænge.

- CABI fokuserer på netværksopbygning og overførsel af militære kompetencer til civile sammenhænge (Forsvarsministeriet, 2020f).

UDDANNELSESTØTTE

Den civile uddannelsesordning giver veteraner muligheden for at deltage i civil uddannelse under fuld løn. Specifikt optjener veteranen et antal måneder med lønnet uddannelse ved at forrette militærtjeneste i et tilsvarende antal måneder. Ordningen slutter i 2030 grundet besparelser (Forsvarsministeriet, 2020a). I 2021 lancerede forsvarsministeren et nyt uddannelsesstøtteinitiativ for at styrke konstablernes mobilitet fra militære til civile jobs (Forsvarsministeriet, 2020a, 2021). Nu modtager konstablerne dokumentation for deres uddannelses placering på Niveau 4 i Kvalifikationsrammen for Livslang Læring (Dueholt, 2021), som sigter mod at hjælpe civile arbejdsgivere med at genkende konstablernes uddannelsesniveau. Derudover kan konstabelelever i fremtiden tilmelde sig et uddannelsesforløb, hvor civile skoler støtter militæret i at levere en kombination af militære og civile fag (Forsvarsministeriet, 2021; Jensen & Press-Hansen, 2018; Ritzau, 2022).

AKKLIMATISERINGS- OG REINTEGRATIONSFORLØBET

Imellem 2008–2014 tilbød Veterancentrets Institut for Militærpsykologi et Akklimatiserings- og Reintegrationsforløb. Forløbet støttede ISAF-veteraners overgang fra Afghanistan til Danmark, konceptualiseret som en bevægelse fra en krigszone til en fredszonzone og fra mentaltilstanden Battlemind til Homemind. Kurset tilbød gruppesamtaler, hvor veteraner kunne processere deres krigserfaringer, mindfulness-kurser for at reducere veteranernes adrenalin-niveauer, samt CV- og jobstøtte. Den teoretiske litteratur påpeger at kurset havde til hensigt at gøre veteraner i stand til at undertrykke automatiserede adfærdsresponses for at navigere sociale situationer og tilpasse sig fredszonen. Kursets navn var inspireret af amerikansk Battlemind-litteratur (Adler et al., 2007; Castro et al., 2006), hvilket er relevant fordi kursets forståelsesramme manglende videnskabelig underbygning og var begrænset i at nå dets mål. Eksempelvis har forståelsesrammens fokus på at sænke adrenalinproduktion i veteraners hjerner for at muliggøre social navigation og tilpasning (Jonasen, 2009; Kragh & Jonasen, 2008) betydet at veteraner blev set som passive subjekter, og social navigation sidestillet med vredesundertrykkelse og tilbageholdelse af adfærd (Pedersen & Wieser 2021), hvilket indikerer et behov for at styrke forståelsesrammen gennem videnskabelig litteratur.

ANERKENDELSESINITIATIVER

Veteranpolitikken har til formål at anerkende veteraner (Forsvarsministeriet, 2016). Et vigtigt anerkendelsesinitiativ er den årlige flagdag, som siden 2009 har fundet sted den 5. september på kommunalt niveau. Dagen markeres med hjemkomstparader og politiske taler. I København fejres dagen af det "Officielle Danmark". Her deltager ministre, kongelige og pårørende til faldne danske veteraner først i en kransenedlæggelse ved monumentet for Danmarks internationale indsats efter 1948, derefter i en mindegudstjeneste i Holmens Kirke og endelig i en parade og reception ved Christiansborg.

Hjemkomstparader har siden begyndelsen af dette initiativ haft en særlig effekt på det offentlige rum. Sørensen og Pedersen (2012) påpeger, at paraderne har præget den danske befolkning til at forholde sig til den førhen fremmede idé om at være krigsførende nation, og ligeledes til at opfatte veteraner som ærbare, maskuline krigere. Ære udtrykkes specifikt igennem medaljer og taler, mens konstruktionen af den maskuline kriger etableres gennem taler, der sætter veteranernes egenskaber i kontrast til det postmoderne danske samfunds individualisme, selvoptagethed og frygt for døden (Sørensen & Pedersen, 2012).

På det frivillige niveau kommer anerkendelsen til udtryk gennem afholdelse af festivaler, udstedelse af et veteran ID-kort og artefakter som bilklistermærker og armbånd. Selvom det er umuligt at bringe en udtømmende liste her, da nye initiativer ofte er under udvikling, har policy-dokumenter fremhævet disse frivillige organisationer:

- Veteranfestivalen ENGAGE
- Veterankortet.dk
- Danmarks Veteraner
- Veteranskytterne
- Støtte til Soldater og Pårørende
- From Soldier to Soldier (Forsvarsministeriet, 2020d).

På det individuelle niveau kommer anerkendelse til udtryk gennem mindevideoer på sociale medier. Knudsen og Stage (2012) fandt, at sådanne videoer på Youtube ofte forsøger at konstruere afdøde danske soldater som helte og at etablere en fælles sorg, hvor dansk krigsdeltagelse ofte legitimeres i processen. Seere diskuterer disse forsøg i kommentarsporet. Eksempelvis drøftes legitimiteten af at sørge over de afdøde soldater og at gå i krig i Afghanistan og Irak, hvilket indikerer at sociale medier har muliggjort individualiserede mindepraksisser, som promoverer følelsesmæssige, demokratiske diskussioner (Knudsen & Stage, 2012).

VETERANER UDENFOR MILITÆRET

Veteranpolitikken gælder også veteraner udenfor militæret. Dog fokuserer støtteinitiativerne ofte på militært personel,

hvorfor offentligt tilgængelige data er sparsomme. Politiet tilbyder deres udsendte betjente obligatoriske psykologsamtaler efter hjemkomst (Politiforbundet, 2022). Derudover har politiveteraner modtaget medaljer fra Justitsministeriet siden 2022 (Justitsministeriet, 2022), hvilket indikerer en øget bevidsthed om de ikke-militære veteraner.

PÅRØRENDE TIL VETERANER

Veteranpolitikken sikrer, at Veterancentret også støtter veteraners pårørende (Forsvarsministeriet, 2016). Eksempelvis tilbyder Veterancentret familiespecifikke tjenester, såsom samtalegrupper for veteraners børn, parterapi og kommunikationskurser (kaldet PREP-kurser), PTSD-familiecoaches og forskning i pårørendeområdet (Forsvarsministeriet, 2020c). Derudover har pårørende adgang til støtteservices fra frivillige organisationer. Policy-dokumenter fremhæver Familienetværket, Veteranstøtten og Støtte til Soldater og Pårørende (Forsvarsministeriet, 2020c).

FORSKNING PÅ VETERANCENTRETS VIDENCENTER

Veterancentret kvalificerer veteranstøtteinitiativer gennem sit Videncenter. Centrets hjemmeside præsenterer fire forskningskategorier: behandling, forebyggelse, screening og reintegration. En ikke-udtømmende liste over deres udgivelser omfatter over 11 underliggende emner (Forsvarsministeriet, 2020f). Deres forskning er for omfattende til at liste her, men inkluderer publikationer om ISAF-veteraners mentale sundhed før og efter udsendelser (S. B. Andersen et al., 2013; Karstoft et al., 2017; Nielsen et al., 2019), ISAF-veteraners PTSD-udviklingskurver (S. B. Andersen et al., 2014), ISAF-veteraners depressions-udviklingskurver (Karstoft et al., 2020) og trivselsundersøgelser om veteranernes pårørende (Andreasen, 2012; Pollmann & Skovdal, 2022).

OFFENTLIGHEDENS OPFATTELSE AF VETERANER

Danske soldaters udsendelser til Balkan i 1990'erne markerede en periode med øget offentlig opmærksomhed på danske veteraner og deres mentale sundhedsudfordringer. Veteraner fra disse udsendelseshold beskriver ofte, at Forsvaret udviste en lav opmærksomhed på deres støttebehov ved hjemkomsten (Jørgensen, 2012), og at offentligheden ikke var særligt opmærksomme på deres fravær, eksempelvis illustreret ved deres hjemkomst til en tom lufthavn. Sørensen (2015) foreslog, at "skiftet fra 'fredelig' til 'krigsførende' nation skabte et behov for et nyt

narrativ om dansk nationalidentitet, der omfattede krig” (s. 3, vores oversættelse), og at dette narrativ understøttede en øget offentlig opmærksomhed.

Den danske offentligheds opfattelse af aktuelle krige påvirker deres opfattelse af veteraners sociale statusser (Sørensen, 2015). Interessant nok har offentlighedens støtte til nyere krige ændret sig over årene, da “omkring halvdelen af befolkningen støttede den danske hærs deltagelse i [Afghanistan] krigen i 2008 og 2009, men i 2010 var dette faldet til en tredjedel af befolkningen” (Knudsen & Stage, 2012, s. 430). Ikke desto mindre støttede næsten halvdelen af befolkningen den danske hærs deltagelse i krigen igen i 2011, hvilket blev tilskrevet den danske regerings fokus på demokratiske, humanitære værdier og nationens ansvar over for NATO (Jakobsen & Ringsmose, 2015). Her positionerede Danmark sig blandt de mest støttende ISAF-nationer.

Veteraners sociale statusser er tæt knyttet til de roller, de legitimt kan besidde i det offentlige rum. Denne legitimitet har ændret sig i løbet af ISAF-missionen. I 2011 skiftede dansk mediedækning karakter imod at portrættere veteraner som ofre i stedet for helte eller krigere. Samtidig dokumenterede dansk forskning for første gang PTSD hos veteraner efter udsendelser til Afghanistan og Irak, hvilket kan have underbygget dette skift i mediedækningen. Sørensen (2015) foreslog, at offerrollen blev opfattet som mere berettiget til støtte i det egalitære, moderne velfærdssamfund. Samtidig har Forsvaret præsenteret faldne soldater som helte igennem nekrologer under ISAF-missionen, hvilket tyder på at helteroller stadig eksisterer i det offentlige rum (Frisk, 2017).

Vi var ikke i stand til at finde relevant data om ikke-militære veteraner.

FREMTIDIGE UDFORDRINGER I VETERANSTØTTESEKTOREN

Det danske veteranforskningsfelt er udfordret af en mangel på ontologiske diskussioner. Forskningslitteraturen har anvendt positivistiske dataindsamlingstilgange og kliniske koncepter til at forklare veteranudfordringers natur, til en sådan grad at diskussioner om dette paradigmes begrænsninger er sprunget over, både angående dataindsamlingstilgangene (se Biesta, 2007; Christensen & Krejsler, 2015; Larsen, 2022) og koncepterne (se Søndergaard & Hansen, 2018; Stein et al., 2000). Disse begrænsninger hindrer effektiv veteranstøttepraksis.

METODOLOGISKE BEGRÆNSNINGER

VIVE og Veterancentret har leveret størstedelen af den eksisterende data om danske veteraner. Flere af deres

metoder til at indsamle data (f.eks. S. B. Andersen et al., 2013, 2014; Jørgensen & Lyk-Jensen, 2022; Karstoft, Armour, et al., 2015; Karstoft et al., 2017; Karstoft, Statnikov, et al., 2015; Løngaard et al., 2016; Lyk-Jensen et al., 2011; Lyk-Jensen, Glad, et al., 2012; Lyk-Jensen, Heidemann, & Glad, 2012; Lyk-Jensen, Heidemann, Glad, et al., 2012; Nielsen et al., 2019) afspejler en neoliberal tendens til at betragte komplekse sociale fænomener som målbare, entydige og ofte kausalt sammenhængende, hvilket hviler på en overbevisning om, at veteraners virkelighed nemt kan måles og opgøres statistisk (Søndergaard & Hansen, 2018, s. 324). Disse antagelser former policy og fordelingen af statens ressourcer til veteranstøtte. Selvom kvalitativ dataindsamling også er repræsenteret (J. B. Christensen, 2014; Pollmann & Skovdal, 2022), er den ofte konceptuelt begrænset.

KONCEPTUELLE BEGRÆNSNINGER

Kliniske begreber står i en favoriseret position i dansk velfærdspolitik (Krejsler, 2009), på Veterancentret (Veterancentret, 2022a), og i den offentlige diskurs (McGann et al., 2011). Alle disse tre områder påvirker veteranstøtten:

1. I velfærdspolitikken påvirker forståelsen af lidelser som diagnoser en række velfærdsstøtteinitiativer, herunder indenfor arbejdsløshed, uddannelsesstøtte og behandling (Brinkmann, 2016, p. 14).
2. På Veterancentret har fire ud af fire forskningskategorier et fokus på psykisk trivsel (Veterancentret, 2022a). Selv den sociokulturelt konnoterede forskningskategori ”reintegration” tager diagnoser som sit udgangspunkt. Dette konceptuelle udgangspunkt gør professionel veteranstøttepraksis mere individualiserende og patologiserende, herunder iblandt socialrådgivere, som i kraft af dets sociale fokus har et særligt godt udgangspunkt for at indtage et intersubjektivt perspektiv på lidelse, men som jo må basere deres professionelle dømmekraft på den eksisterende forskning.
3. Offentligheden bruger i stigende grad kliniske begreber i sit hverdagsprog (Johnsen & Christiansen, 2015). Som konsekvens kan veteraner føle sig nødsagede til at bruge et tilsvarende sprog for at opnå social anerkendelse, som eksemplificeret i det næste afsnit ved at veteranen beskriver sin bevægelse mellem sociale felter som angstprovokerende. Dette sprog har givet veteraner fra Balkan mulighed for at indtage en ønsket offerrolle, der understøttede deres behov for hjælp fra velfærdsstaten. Samtidig kan denne afhængighed af et klinisk sprog være problematisk for nogle veteraner, såsom dem fra ISAF og Operation Iraqi Freedom, der søger at undgå offerrollen og i stedet indtage rollen som kriger eller eftertragtet medarbejder (Sørensen, 2015).

Den favoriserede position som kliniske begreber indtager, er upassende, da dataen som underbygger disse koncepter afhænger af heterogene, subjektive procedurer for at vurdere traumer og diagnoser (Fried, 2017; Karstoft & Armour, 2022). Ydermere fører disse koncepter til begrænsede analyser af de sociokulturelle aspekter, som fremhæves i nogle veteraners beretninger om deres udfordringer (Young, 1997). For eksempel beskrev PTSD-diagnosticerede veteran Martin Lorentsen sin oplevelse i danske medier: "I Forsvaret er alting i kasser, så det var angstprovokerende at stoppe. Hvad var der på den anden side af hegnet? Jeg var jo vant til den måde, som tingene kørte på i Forsvaret" (citeret fra Nissen, 2022, s. 1). Her refererer "I Forsvaret er alting i kasser" til den strengt regelstyrede modus operandi som karakteriserer opgaveløsning og sociale interaktioner i militæret. Disse regler overføres top-down til nye soldater i den indledende værnepligt, hvilket fører til deres assimilation. Derfor kan anderledes normer for social interaktion udfordre veteraner i overgangen til civile miljøer, hvor forhandling og fortolkning anvendes på en anden, og for nogle veteraner fremmed, måde. "Hegnet" symboliserer en kasernes pigtrådshegn, der adskiller militære og civile miljøer, og dermed peger Martin på en udfordring i overgangen mellem miljøer, med interpersonelle nuancer, såsom et kendskab til "den måde, som tingene kørte på" i Forsvaret og en uvanhed med den måde, som tingene kørte på, på "den anden side af hegnet", altså i de civile miljøer. Martins udfordringer fremstår ikke entydigt som individuelle, patologiske problemstillinger.

ET SKRIDT I RETNING MOD INTERDISCIPLINÆR BALANCE

Interdisciplinær forskning er nødvendig for at analysere veteraners udfordringer, da begrænsede analyser kan føre til forkerte diagnoser, der kan stigmatisere og skade veteraner, eksempelvis ved at anse sociale afvigelser som sygdomme baseret på biologiske mangler (Lebowitz & Appelbaum, 2019), ved at overse diskussionen om at nogle diagnoser er kulturelle produkter (Brinkmann, 2016; Young, 1980, 1997), eller ved at udsætte veteraner for psykotrope stoffers bivirkninger. Disse elementer kan komplicere veteraners reintegration ind i civilsamfundet.

Interdisciplinær forskning muliggør undersøgelser af de interpersonelle aspekter ved veteraners udfordringer (Cooper et al., 2016; Pedlar et al., 2019), såsom Martins tab af evne til at navigere i 'måder, tingene køres på', der konceptuelt er grundigt beskrevet i sociologisk og antropologisk litteratur som en pludselig udfordring i at orientere sig i nye sociale miljøer (Bergman et al., 2014; Jarvis, 2012; Nohl, 2015). Derudover kan filosofiske perspektiver give veteranforskningen indsigt i de eksistentielle spørgsmål som veteraner kan være

udfordrede af, i lyset af militærtræning og krigserfaringer (Caddick et al., 2015; Mobbs & Bonanno, 2018), herunder spørgsmål om meningen med liv, død og lidelse, i lyset af at have oplevet både dansk og fremmed kultur og natur.

Nylige publikationer indikerer heldigvis et øget fokus på interdisciplinær balance. I 2017 lancerede VIVE Fællesskabsmålingen (Benjaminsen et al., 2017) med en opfølgning i 2022 (Benjaminsen et al., 2022), hvor 24% af danskerne rapporterede at opleve sociale udfordringer. Dette fokus er også tydeligt i fortolkende (Pollmann & Skovdal, 2022) og sociokulturelle (Kyed et al., 2022) publikationer om veteranfamilier.

Fremtidens interdisciplinære forskning vil sandsynligvis differentiere yderligere imellem typer af overgange ved at fokusere på sociale kontekster, såsom overgangen fra militær-til-uddannelse, og ved at bruge kvalitative metoder til at identificere specifikt udfordrede typer af veteraner, hvilket er vigtigt fordi veteraner udgør en meget heterogen gruppe (Lyk-Jensen, 2022). Denne kombination af metoder og koncepter kan muligvis motivere isolerede veteraner til at søge støtte, da 40% af danske veteraner førhen har undgået de klinisk konceptualiserede former for støtte som blev tilbudt (Sand, 2012), et problem som interdisciplinær forskning kan adressere ved at udvide det nuværende begrebsapparat om udfordringernes natur for at undgå at facilitere stigmatisering og erkende at sociale kontekster påvirker veteraners udfordringer.

KONKLUSION

Denne artikel har givet et overblik over demografien blandt danske veteraner, og de forskellige udfordringer veteraner kan møde i Danmark, samt de støtteydelse og bagvedliggende politikker, der er udarbejdet for at håndtere disse udfordringer. Artiklen har fokuseret på Danmarks øgede udenrigspolitiske aktivitet siden 1992, lanceringen af en formel veteranpolitik i 2010, etableringen af Veterancentret i 2011, og dataindsamlinger fra VIVE og Veterancentret, som har påvirket, hvordan danske veteraners udfordringer i perioden 1992–2022 er blevet præsenteret i den danske forskningslitteratur. Disse dataindsamlinger fremhæver Hærens veteraner, herunder de udsendte til Afghanistan og Irak. Artiklen har argumenteret for, at transnationale perspektiver er nødvendige for at møde veteraners behov effektivt, da distance til det danske forskningsfelt er en styrke for at identificere antagelser i eksisterende forskning. Ydermere har artiklen kritiseret brugen af neoliberale forskningsdesigns, som tenderer til at individualisere og patologisere veteraners udfordringer, og i stedet anbefales en øget brug af interdisciplinære forskningsdesigns, som tager højde for de sociale kontekster, veteranerne lever

i, hvilket giver dem mulighed for at søge støtte uden at risikere stigmatisering. Vi har også fremhævet de særlige sårbarheder, som ses blandt konstabler, da de ofte har kortere tjenestetid og kan have svært ved at reintegrere sig i civilsamfundet. For at tackle danske veteraners udfordringer effektivt, og udvikle en passende støtte, er det vigtigt at det danske forskningsfelt i højere grad tilegner sig interdisciplinære forskningsdesigns, der tager højde for de sociale kontekster, som er en del af veteranernes udfordringer.

KONKURRERENDE INTERESSER

Forfatterne har ingen konkurrerende interesser at erklære.

AUTHOR AFFILIATIONS

Christian Lund Pedersen orcid.org/0000-0003-1973-2431

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet, DK

Clemens Wieser orcid.org/0000-0003-3594-2789

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet, DK

REFERENCER

- Adler, A., Castro, C., & McGurk, D.** (2007). *Report #2007-001. Battlemind Psychological Debriefings*. US Army medical research unit – Europe & Walter Reed Army Institute of Research.
- Andersen, E. K., & Sørensen, N. N.** (2022). *Danmarks håndtering af de afghanske tolke kan lære af internationale erfaringer*. DIIS. <https://www.diis.dk/publikationer/danmarks-haandtering-afghanske-tolke-kan-laere-internationale-erfaringer>
- Andersen, S. B., Karstoft, K.-I., Bertelsen, M., & Madsen, T.** (2014). Latent trajectories of trauma symptoms and resilience: The 3-year longitudinal prospective USPER study of Danish veterans deployed in Afghanistan. *Journal of Clinical Psychiatry*, 75(9), 1001–1008. <https://www.psychiatrist.com/jcp/trauma/ptsd/latent-trajectories-trauma-symptoms-resilience-longitudinal/>. DOI: <https://doi.org/10.4088/JCP.13m08914>
- Andersen, S. B., Madsen, T., Karstoft, K.-I., Elklit, A., Nordentoft, M., & Bertelsen, M.** (2013). *Efter Afghanistan—Rapport over soldaters psykiske velbefindende to et halvt år efter hjemkomst*. Veterancentret. <https://research.fak.dk/esploro/outputs/report/Efter-Afghanistan---rapport-over-soldaters-psykiske-velbefindende-to-et-halvt-r-efter-hjemkomst/991815889003741>
- Andreasen, J.** (2012). *Udsendelsens påvirkning på partnere med børn. Undersøgelse af hvad der påvirkede partnere med børn under soldatens udsendelse til Kosovo eller Afghanistan i perioden februar-august 2009*. Veterancentret.
- Baktir, Y., Mustafa Icer, M., & Craig, J.** (2018). Military and crime: A systematic review of the literature. *Deviant Behavior*, 41(2), 233–251. DOI: <https://doi.org/10.1080/01639625.2018.1556997>
- Benjaminsen, L.** (2022). *Hjemløshed i Danmark 2022*. VIVE. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/hjemloeshed-i-danmark-2022-18153/>
- Benjaminsen, L., Andrade, S. B., & Enemark, M. H.** (2017). *Fællesskabsmålingen—En undersøgelse af livsvilkår og social eksklusion i Danmark*. VIVE. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/faellesskabsmaalingen-6552/>
- Benjaminsen, L., Andrade, S. B., & Enemark, M. H.** (2022). *Fællesskabsmålingen 2022—En undersøgelse af livsvilkår og social eksklusion i Danmark*. VIVE. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/faellesskabsmaalingen-2022-18468/>
- Bergman, B. P., Burdett, H. J., & Greenberg, N.** (2014). Service life and beyond – Institution or culture? *The RUSI Journal*, 159(5), 60–68. DOI: <https://doi.org/10.1080/03071847.2014.969946>
- Biesta, G.** (2007). Why “what works” won’t work: Evidence-based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational Theory*, 57(1), 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2006.00241.x>
- Brinkmann, S.** (2016). Diagnostic cultures—A cultural approach to the pathologization of modern life. *Classic and Contemporary Social Theory*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315552774-7>
- Byrger, R., & Hastrup, N.** (2021, October 3). *Indvandrere og efterkommere er underrepræsenterede i Forsvaret*. Danmarks Videnscenter for Integration. <https://videnscenterforintegration.dk/index.php/2021/10/03/faa-i-forsvaret-har-udenlandsk-baggrund/>
- Caddick, N., Smith, B., & Phoenix, C.** (2015). Male combat veterans’ narratives of PTSD, masculinity, and health. *Sociology of Health & Illness*, 37(1), 97–111. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12183>
- Castro, C. A., Hoge, C. W., & Cox, A. L.** (2006). *Battlemind training: Building soldier resiliency*. <https://www.researchgate.net/publication/235131172>
- Christensen, J. B.** (2014). *Anerkendelsens betydning. Rapport fra Veterancentret: Et kvalitativt indblik i danske veteraners mange forståelser af anerkendelse*. Veterancentret. <https://research.fak.dk/esploro/outputs/991816075203741>
- Christensen, S., & Krejsler, J. B.** (2015). *Evidens—Kampen om viden der virker*. FOA. <http://www.foa.dk/Forbund/Publikationer.aspx?pjeceid=1162%20>
- Cooper, L., Caddick, N., Godier, L., Cooper, A., & Fossey, M.** (2016). Transition from the military into civilian life: An exploration of cultural competence. *Armed*

- Forces & Society*, 44(1), 156–177. DOI: <https://doi.org/10.1177/0095327X16675965>
- Dall, A., & Flinthøj, M.** (2023, January 25). *Partier på striben: Kvinder skal have værnepligt*. DR. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/partier-paa-stribe-kvinder-skal-have-vaernepligt>
- Danmarks Statistik.** (2022). *Befolkningstal i Danmark*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/befolkning/befolkningstal>
- Dueholt, S.** (2021). *Konstabler får endeligt bevis på deres kompetencer—Sort på hvidt*. <https://www.danskindustri.dk/medlemsforeninger/foreningssites/fos/archive/2021/9/soldater-far-endelig-dokumenteret-deres-kompetencer---sort-pa-hvidt/>
- Forsvaret.** (2022a). *Afsluttede internationale operationer*. <https://www.forsvaret.dk/da/opgaver/afsluttede-operationer/>
- Forsvaret.** (2022b). *Forsvarets dag » Hvad er det?* <https://karriere.forsvaret.dk/varnepligt/forsvaretsdag/>
- Forsvaret.** (2022c). *Organisation*. <https://www.forsvaret.dk/da/om-os/organisation/>
- Forsvarsakademiet & Hærens Officersskole.** (2015). *Studieordning—Officersuddannelse for Hæren 2015*. <https://www.fak.dk/globalassets/fak/dokumenter/studieordninger/ho/-rammestudieordning-for-officersuddannelse-for-haren-2015-studieordning-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2010). *Anerkendelse og støtte—Regeringens veteranpolitik*. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranpolitik-2010-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2012). *Aftale på forsvarsområdet 2013–2017*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-forsvarsforlig-2013-2017-inkl-bilag-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2015). *HR-målingen, 4. runde*. https://medarbejder.forsvaret.dk/globalassets/hr-portal/dokumenter/2020/administration/-hr_maaling_august_2015-.pdf
- Forsvarsministeriet.** (2016). *Danmarks veteranpolitik*. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-danmarks-veteranpolitik-2016-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2018). *Aftale på Forsvarsområdet 2018–2023*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/forlig/-forsvarsforlig-2018-2023-2018.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020a). *Delrapport 1:5. Den beskæftigelsesrettede indsats for de mest udsatte veteraner. Evalueringen af den samlede veteranindsats*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranevaluering-delrapport-1-beskaeftigelse-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020b). *Delrapport 2:5. Rehabilitering af de mest udsatte veteraner. Evaluering af den samlede veteranindsats*. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranevaluering-delrapport-2-rehabilitering-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020c). *Delrapport 3:5. Pårørende og børn, herunder særligt børn af udsatte veteraner. Evalueringen af den samlede veteranindsats*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranevaluering-delrapport-3-paaroeerende-og-boern-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020d). *Delrapport 4:5. Forebyggelse af psykiske efterreaktioner. Evalueringen af den samlede veteranindsats*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranevaluering-delrapport-4-forebyggelse-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020e). *Delrapport 5:5. Anerkendelse. Evalueringen af den samlede veteranindsats*. <https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranevaluering-delrapport-5-anerkendelse-.pdf>
- Forsvarsministeriet.** (2020f). *Oversigt over initiativer på veteranområdet*. https://www.fmn.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-oversigt-over-initiativer-pa-veteranomraadet-22_12-2020-.pdf
- Forsvarsministeriet.** (2021). *Forsvarets konstabler bliver nu faglærte*. <https://www.fmn.dk/da/nyheder/2021/forsvarets-konstabler-bliver-nu-faglarte/>
- Forsvarsministeriet.** (2022). *Forsvarsministeriets myndighedsområde*. <https://www.fmn.dk/da/ministeriet/ministeromradet/forsvarsministeriets-myndighedsomrade/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2020a). *Antal faldne og sårede under internationale operationer siden 1992*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/faldne-og-sarede/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2020b). *Arbejdsskader*. https://medarbejder.forsvaret.dk/da/ansaettelsesforhold/arbejdsskader_og_erstatning/arbejdsskader/
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2020c). *Behandlingsudgifter efter en arbejdsskade*. <https://medarbejder.forsvaret.dk/globalassets/hr-portal/dokumenter/2020/arbejdsskader-og-erstatning/-behandlingsudgifter-efter-en-arbejdsskade-.pdf>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2020d). *Historik for antal ansatte på forsvarsministeriets område*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-ansatte/antal-ansatte---historik/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022a). *Antal ansatte på forsvarsministeriets område*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-ansatte/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022b). *Se antallet af kvindelige soldater fordelt på værn og grad*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/kvinder/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022c). *Se tal for værnepligtige fordelt på køn, værn og frivillighed*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/varnepligtige/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022d). *Tal for selvalgt afsked og tjenestefri uden løn*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-ansatte/selvalgt-afsked-og-tul/>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022e). *Tal for veteraner og udsendelser fordelt på missioner*. <https://www.forpers.dk/da/hr-i-tal/antal-udsendte/>

- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022f). *Værnepligt*. <https://www.borger.dk/politi-retsvaesen-forsvar/Forsvar-og-beredskab/Vaernepligt>
- Forsvarsministeriets Personalestyrelse.** (2022g). *Veteraner får kompensation for skader pådraget under FN-udsendelse*. <https://www.forpers.dk/da/nyheder/2022/fn-erstatninger/>
- Fossey, M., Cooper, L., & Raid, K.** (2019). Chapter 9 – The transition of military veterans from active service to civilian life: Impact of transition on families and the role of the family, support, and recognition. In C. A. Castro & S. Dursun (Eds.), *Military veteran reintegration* (pp. 185–213). Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815312-3.00009-7>
- Frederiksen, S., Lausten, M., Andersen, S. B., Oldrup, H., & Nielsen, A. B. S.** (2020). Is the well-being of children of Danish military deployed fathers poorer than children of civilian controls? *Child Indicators Research*, 14(2), 847–869. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09769-x>
- Fried, E. I.** (2017). The 52 symptoms of major depression: Lack of content overlap among seven common depression scales. *Journal of Affective Disorders*, 208, 191–197. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2016.10.019>
- Frisk, K.** (2017). Post-heroic warfare revisited: Meaning and legitimization of military losses. *Sociology*, 52(5), 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1177/0038038516680313>
- Hansen, J. L.** (2010, June 21). *Krigsveteraner flygter ud i skoven*. TV 2. [nyheder.tv2.dk. https://nyheder.tv2.dk/2010-06-21-krigsveteraner-flygter-ud-i-skoven](https://nyheder.tv2.dk/2010-06-21-krigsveteraner-flygter-ud-i-skoven)
- Heiselberg, M. H.** (2017). Fighting for the family: Overcoming distances in time and space. *Critical Military Studies*, 3(1). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23337486.2016.1231986>. DOI: <https://doi.org/10.1080/23337486.2016.1231986>
- Heiselberg, M. H.** (2018). Operation ‘Long Distance Parenting’: The moral struggles of being a Danish soldier and father. *Gender, Place & Culture*, 25(10), 1471–1491. DOI: <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1489784>
- Hillmann, M. V.** (2021). *Veteraner og anerkendelse af psykiske skader som arbejdsskade*. Ankestyrelsen. <https://ast.dk/arbejdsskade/artikler/anerkendelse/veteraner-og-anerkendelse-af-psykiske-skader-som-arbejdsskade>
- Institut for Militærpsykologi.** (2011). *Rapport om undersøgelser af hvad der påvirker de udsendte soldater og deres pårørende (USPER PSYK): Hovedrapport—Forsvaret*. <https://research.fak.dk/esploro/outputs/report/Rapport-om-unders%C3%B8gelser-af-hvad-der/991879581503741>
- Jakobsen, P. V., & Ringsmose, J.** (2015). In Denmark, Afghanistan is worth dying for: How public support for the war was maintained in the face of mounting casualties and elusive success. *Cooperation and Conflict*, 50(2), 211–227. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010836714545688>
- Jarvis, P.** (2012). Learning from everyday life. *HSSRP*, 1(1), 1–20. <http://hssrp.uaic.ro/continut/1.pdf>
- Jensen, S., & Press-Hansen, G.** (2018). *Notat om udvikling af en erhvervsuddannelse til Hærens konstabler*. Undervisningsudvalget 2017–18.
- Joensen, K.** (2016, February 08). *Færøske krigsveteraner bliver forskelsbehandlet*. Sermitsiaq. <https://sermitsiaq.ag/kl/node/185241>
- Johnsen, R., & Christiansen, M. B.** (2015). *Lidelsens billedbog: Diagnoseernes brug i hverdagssproget*. In S. Brinkmann & A. Petersen (Eds.), *Diagnoser: Perspektiver, kritik og diskussion* (pp. 271–290). Klim.
- Jonasen, R.** (2009). Fra “battlemind” til “homemind.” *Militært Tidsskrift*, 138(1), 41–46.
- Jørgensen, T.** (2012). *Danske hjemvendte soldater—Et forskningsprojekt om udsendte mellem 1992 og 2009*. VIVE. <https://www.vive.dk/media/pure/6572/547088>
- Jørgensen, T., & Lyk-Jensen, S. V.** (2022). *Danske hjemvendte soldater – Udsendelser, missionserfaringer og personlige konsekvenser*. VIVE. <https://www.vive.dk/media/pure/18328/11505561>
- Justitsministeriet.** (2022). *Justitsministeren tildeler de første medaljer for international tjeneste*. Justitsministeriet. <https://www.justitsministeriet.dk/pressemeddelelse/justitsministeren-tildeler-de-foerste-medaljer-for-international-tjeneste/>
- Karstoft, K.-I., & Armour, C.** (2022). What we talk about when we talk about trauma: Content overlap and heterogeneity in the assessment of trauma exposure. *Journal of Traumatic Stress*, 36(1), 71–82. DOI: <https://doi.org/10.1002/jts.22880>
- Karstoft, K.-I., Armour, C., Andersen, S. B., Bertelsen, M., & Madsen, T.** (2015). Community integration after deployment to Afghanistan: A longitudinal investigation of Danish soldiers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(4), 653–660. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00127-014-0973-2>
- Karstoft, K.-I., Nielsen, A. B. S., & Andersen, S. B.** (2017). *ISAF7—6,5 år efter hjemkomst*. Veterancentret. https://www.veterancentret.dk/globalassets/vetc/dokumenter/videnskabelige-rapporter-og-artikler/-isaf7_65_ar_efter_hjemkomst-.pdf
- Karstoft, K.-I., Nielsen, A. B. S., Armour, C., Vedtofte, M. S., & Andersen, S. B.** (2020). Trajectories of depression symptoms from pre- to post-deployment: Does previous trauma predict symptom increase? *Journal of Affective Disorders*, 266, 120–127. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.01.112>
- Karstoft, K.-I., Statnikov, A., Andersen, S. B., Madsen, T., & Galatzer-Levy, I. R.** (2015). Early identification of posttraumatic stress following military deployment: Application of machine learning methods to a prospective study of Danish soldiers. *Journal of Affective Disorders*, 184, 170–175. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2015.05.057>
- Knudsen, B. T., & Stage, C.** (2012). Online war memorials: Youtube as a democratic space of commemoration exemplified through video tributes to fallen Danish

- soldiers. *Memory Studies*, 6(4), 418–436. DOI: <https://doi.org/10.1177/1750698012458309>
- Kofod, J., Benwell, A. F., & Kjær, A. A. (2010). *Hjemvendte soldater—En interviewundersøgelse*. VIVE. <https://www.vive.dk/media/pure/4401/273326>
- Kolb, D. (2015). *Experiential Learning—Experience as the source of learning and development* (Second edition). Pearson Education.
- Kragh, L., & Jonassen, R. (2008). Fra “battlemind” til “homemind”—Institut for Militærpsykologis bidrag til projektforlængelse af Odin kompagniet i perioden september til og med november 2008. Institut for Militærpsykologi. <https://www.ft.dk/samling/20081/almdel/fou/bilag/64/632725.pdf>
- Krejsler, J. B. (2009). Epistemologi, evidensbevægelse og folkesundhed—Om konsekvenser af nye vidensregimer inden for medicin, social velfærd og uddannelse. In K. Beedholm, J. Bydam, S. Glasdam & V. Westzynthius (Eds.), *Lærebog i folkesundhed* (pp. 117–143). København: Nyt Nordisk Forlag. <https://www.ft.dk/samling/20081/almdel/fou/bilag/64/632725.pdf>
- Kyed, M., Christensen, A.-D., Oldrup, H., & Nielsen, A. B. S. (2022). Homecoming as a gendered practice in Danish military families. *Armed Forces & Society*, 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1177/0095327X221137937>
- Larsen, S. N. (2022). *Evalueringsfeber og evidensjagt*. Samfundslitteratur. <https://samfundslitteratur.dk/bog/evalueringsfeber-og-evidensjagt>
- Lebowitz, M. S., & Appelbaum, P. S. (2019). Biomedical explanations of psychopathology and their implications for attitudes and beliefs about mental disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 15, 555–577. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050718-095416>
- Lindstrøm, M. (2020, September 7). *Grønland mangler fokus på veteraner*. Sermitiaq. <https://sermitiaq.ag/node/224077>
- Løngaard, K., Nielsen, A. B. S., Andersen, S. B., & Karstoft, K.-I. (2016). Veteraners psykiske velbefindende 7–8 måneder efter hjemkomst. *Undersøgelse af udsendte til Afghanistan i perioden februar-august 2013*. Veterancentret. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/vetc/dokumenter/videnskabelige-rapporter-og-artikler/-isaf-15-veteraners-psykiske-velbefindende-7-8-mdn-efter-hjemkomst-.pdf>
- Lyk-Jensen, S. V. (2022). *Long-term health outcomes of returning Danish soldiers: A follow-up study*. VIVE. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/long-term-health-outcomes-of-returning-danish-soldiers-a-follow-up-study-18327/>
- Lyk-Jensen, S. V., Glad, A., Heidemann, J., & Damgaard, M. (2012). *Soldater efter udsendelse. En spørgeskemaundersøgelse*. VIVE. https://pure.vive.dk/ws/files/236007/1201_Soldater_efter_udsendelse.pdf
- Lyk-Jensen, S. V., Heidemann, J., & Glad, A. (2012). *Soldater—Før og efter udsendelse. En analyse af motivation, økonomiske forhold og kriminalitet*. VIVE. https://pure.vive.dk/ws/files/235604/1209_Soldater_5.pdf
- Lyk-Jensen, S. V., Heidemann, J., Glad, A., & Weatherall, C. D. (2012). *Danske hjemvendte soldater—Soldaternes psykiske sundhedsprofil før og efter udsendelse*. VIVE. https://pure.vive.dk/ws/files/232974/1224_Danske_hjemvendte_soldater.pdf
- Lyk-Jensen, S. V., Weatherall, C. D., & Heidemann, J. (2011). *Soldater før og under udsendelse*. VIVE. <https://www.vive.dk/media/pure/4497/273622>
- McGann, P. J., Hutson, D. J., & Rothman, B. K. (Eds.). (2011). *Sociology of diagnosis*. Emerald. <https://go.openathens.net/redirector/unimelb.edu.au?url=https%3A%2F%2Fwww.emerald.com%2Finsight%2F1057-6290%2F12>
- Minnis, S. E. (2020). Fostering infantry veterans' civilian cultural adaptation for employment. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2020(166), 11–24. DOI: <https://doi.org/10.1002/ace.20380>
- Mobbs, M. C., & Bonanno, G. A. (2018). Beyond war and PTSD: The crucial role of transition stress in the lives of military veterans. *Clinical Psychology Review*, 59, 137–144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.11.007>
- National Center for Veterans Analysis and Statistics. (2022). *Veterans Affairs: General Information*. https://www.va.gov/vetdata/veteran_population.asp
- Nielsen, A. B. S., Andersen, S. B., & Karstoft, K.-I. (2019). ISAF10—6,5 år efter hjemkomst. Veterancentret. https://www.veterancentret.dk/globalassets/vetc/dokumenter/videnskabelige-rapporter-og-artikler/-isaf10_65_aar_efter_hjemkomst-.pdf
- Niras. (2022). *Freds- og Stabiliseringsberedskabet*. www.niras.dk/fsb
- Nissen, M. (2022, December 12). *Fik anerkendt sin arbejdsskadesag: Nu har Martin Lorentsen endelig fået ro*. HKKF. <https://www.hkkf.dk/nyheder/2022/december/fik-ankendt-sin-arbejdsskadesag-nu-har-martin-lorentsen-endelig-faaet-ro/>
- Nohl, A.-M. (2015). Typical phases of transformative learning: A practice-based model. *Adult Education Quarterly*, 65(1), 35–49. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0741713614558582>
- Pedersen, C. L., & Wieser, C. (2021). Veteran transition from military to civilian life: Towards a sociocultural framework for social support. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 4(1), 158–171. DOI: <https://doi.org/10.31374/sjms.97>
- Pedlar, D., Thompson, J. M., & Andrew Castro, C. (2019). Chapter 3—Military-to-civilian transition theories and frameworks. In C. A. Castro & S. Dursun (Eds.), *Military veteran reintegration* (pp. 21–50). Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815312-3.00003-6>
- Pendlebury, J. (2019). *Bourdieu in the military: The field of officer training in three air forces*. In S. Paananen & A.-T. Pulkka (Eds.), *Processes and practices in military training and education* (pp. 21–39). National Defence University,

- Department of Leadership and Military Pedagogy, Helsinki.
<https://core.ac.uk/download/pdf/237667774.pdf>
- Phillips, R., & Albanesi, H.** (2022). Understanding the victimization of US Army Iraq and Afghanistan veterans in US public. *Journal of Military and Veterans Health*, 30(1), 51–64.
<https://doi.org/10.3316/informit.389106671221308>
- Politforbundet.** (2022). *Internationale missioner*. <https://politforbundet.dk/om-politforbundet/internationale-missioner>
- Pollmann, J. B., Nielsen, A. B. S., Andersen, S. B., & Karstoft, K.-I.** (2021). Changes in perceived social support and PTSD symptomatology among Danish army military personnel. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57(7), 1389–1398. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02150-5>
- Pollmann, J. B., & Skovdal, M.** (2022). “My children do not deserve it”: Understanding how epiphanies instigate support-seeking practices among veteran families living with PTSD in Denmark. *SSM – Mental Health*, 2, 100091. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssmmh.2022.100091>
- Quass, L., & Ingvorsen, E.** (2017). Næsten alle værnepligtige er frivillige: Nu vil regeringen have flere af dem. DR. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/naesten-alle-vaernepligtige-er-frivillige-nu-vil-regeringen-have-flere-af-dem>
- Refugees Welcome.** (2022). Afghanske tolke. <https://refugeeswelcome.dk/advocacy/indsatser/afghanske-tolke/>
- Retsinformation.** (2014). *Cirkulæreskrivelse om overenskomstaftale mellem Forsvarets Personeltjeneste og Hærens Konstabel- og Korpålförening for konstabelgruppen af linjen og reserven, konstabelelever samt korporaler af linjen og reserven (CIS nr 9442 af 27/06/2014)*. <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2014/9442>
- Ritzau.** (2010, June 21). Otte danske krigsveteraner bor i skovene. BT. <https://www.bt.dk/content/item/641360>
- Ritzau.** (2016, November 3). Veteraner: Rapport kan slå myte om selvmordstal ihjel. Jyllands-Posten. <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE9121586/veteraner-rapport-kan-slaa-myte-om-selvordstal-ihjel/>
- Ritzau.** (2022, August 25). Forsvaret og erhvervsskoler går sammen om ny erhvervsrettet konstabeluddannelse. <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/forsvaret-og-erhvervsskoler-gaar-sammen-om-ny-erhvervsrettet-konstabeluddannelse?publisherId=13559589&releaseId=13657409>
- Sand, A.** (2012, September 19). Veteraner undlader at fortælle om psykiske ar. Stiften. [https://stiften.dk/artikel/veteraner-undlader-at-fort%C3%A6lle-om-psykiske-ar-2012-9-19\(4\)](https://stiften.dk/artikel/veteraner-undlader-at-fort%C3%A6lle-om-psykiske-ar-2012-9-19(4))
- Skaaning, J.** (2019, September 10). Nye tal: 100 veteraner lever som hjemløse i Danmark. DR. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/nye-tal-100-veteraner-lever-som-hjemloese-i-danmark>
- Sløk-Andersen, B.** (2020). En tvivlsom håndtering af krænkende adfærd i Forsvaret. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 22(2), 60–66. DOI: <https://doi.org/10.7146/tfa.v22i2.121521>
- Søndergaard, D. M., & Hansen, H. R.** (2018). Bullying, social exclusion anxiety and longing for belonging. *Nordic Studies in Education*, 38(4), 319–336. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1891-2018-04-03>
- Sørensen, B. R.** (2013). Soldaterfamilier: Sociale fordringer og forandringer. In H.O. Mogensen & K.F. Olwig (Eds.), *Familie og slægtskab—Antropologiske perspektiver* (pp. 97–114). Samfundslitteratur.
- Sørensen, B. R.** (2015). Veterans’ homecomings. *Current Anthropology*, 56(S12), S231–S240. DOI: <https://doi.org/10.1086/683298>
- Sørensen, B. R., & Pedersen, T.** (2012). Hjemkomstparader for danske soldater—Ceremoniel fejring af krigeren og den krigsførende nation. *Slagmark – Tidsskrift for Idéhistorie*, 63, 31–48. DOI: <https://doi.org/10.7146/sl.v0i63.104082>
- Stein, D. J., Herman, A., Kaminer, D., Rataemane, S., Seedat, S., Kessler, R. C., & Williams, D.** (2000). Ethical aspects of research on psychological trauma. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 2(1), 31–36. DOI: <https://doi.org/10.31887/DCNS.2000.2.1/dstein>
- Truusa, T.-T., & Castro, C.** (2019). *Definition of a veteran: The military viewed as a culture* (pp. 5–19). DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815312-3.00002-4>
- US Census Bureau.** (2022). *Census Bureau projects U.S. and world populations on New Year’s Day*. <https://www.census.gov/newsroom/press-releases/2022/new-years-day-population.html>
- Værnepligtsudvalget.** (2012). Årligt indtag på den militære grunduddannelse i forsvaret i visse modeller i Værnepligtsrapportens kapitel 5 og 6. <https://www.ft.dk/samling/20111/almdel/FOU/bilag/135/1138475.pdf>
- Vedtofte, M. S.** (2016). *Selvord blandt veteraner: 1992–2014*. Veterancentret. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/vetc/dokumenter/videnskabelige-rapporter-og-artikler/-selvord-blandt-veteraner-1992-2014-.pdf>
- Vedtofte, M. S., Elrond, A. F., Erlangsen, A., Nielsen, A. B. S., Stoltenberg, C. D. G., Marott, J. L., Nissen, L. R., & Madsen, T.** (2021). Combat exposure and risk of suicide attempt among Danish Army military personnel. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 82(6), e3–e8. DOI: <https://doi.org/10.4088/JCP.20m13251>
- Veterancentret.** (2016). *Veteranrapport 2016—Servicetjek af veteranindsatsen*. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/fmn/dokumenter/strategi/veteraner/-veteranrapport-med-bilag-.pdf>
- Veterancentret.** (2020a). *Faktaark – Flagdagen 2020*. <https://www.veterancentret.dk/globalassets/vetc/dokumenter/publikationer/-fakatark-flagdag-2020-.pdf>
- Veterancentret.** (2020b). *Organisation*. <https://www.veterancentret.dk/da/om-os/organisation/>

- Veterancentret.** (2021a). *Veteraner i Grønland*. Veterancentret. <https://www.veterancentret.dk/da/viden/publikationer/veteraner-i-gronland/>
- Veterancentret.** (2021b). *Veteraner på Færøerne*. Veterancentret. <https://www.veterancentret.dk/da/viden/publikationer/veteraner-pa-faroerne/>
- Veterancentret.** (2022a). *Forskning*. <https://www.veterancentret.dk/da/viden/forskning/>
- Veterancentret.** (2022b). *Nu afsætter FN penge til færdigbehandling af danske FN-veteraners erstatningssager*. Veterancentret. <https://www.veterancentret.dk/da/nyheder/2022/nu-afsatter-fn-penge-til-fardigbehandling-af--danske-fn-veteraners-erstatningssager/>
- Veterancentret.** (2022c, June 26). *Definition og antal veteraner i Danmark*. <https://www.veterancentret.dk/da/viden/fakta-om-veteraner/registrerede-veteraner-pr.-kommune/>
- Vording, F. A.** (2017, April 23). *Opråb fra tidligere soldater: Flere veteraner bor i skoven*. TV 2 Lorry. <https://www.tv2lorry.dk/gribskov/oprab-fra-tidligere-soldater-flere-veteraner-bor-i-skoven>
- Wang, N.** (2013, September 4). *Forsvaret er presset til udvikling*. Berlingske. <https://www.berlingske.dk/content/item/200850>
- Young, A.** (1980). The discourse on stress and the reproduction of conventional knowledge. *Social Science & Medicine. Part B: Medical Anthropology*, 14(3), 133–146. DOI: [https://doi.org/10.1016/0160-7987\(80\)90003-4](https://doi.org/10.1016/0160-7987(80)90003-4)
- Young, A.** (1997). *The Harmony of Illusions*. Princeton University Press. <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691017235/the-harmony-of-illusions>
- Zøllner, L., Ejdesgaard, B. A., Jensen, B., Stephensen, I., Jørgensen, H. O., Kähler, H., & Mejdal, A.** (2012). *Belastende og beskyttende faktorer for selvmordstanker og selvmordsadfærd blandt tidligere udsendte danske soldater*. Center for Selvmordsforskning. <https://selvmordsforskning.dk/publikation/rapporter/belastende-og-beskyttende-faktorer-for-selvordstanker-og-selvordsadfaerd-blandt-tidligere-udsendte-danske-soldater-2/>

TO CITE THIS ARTICLE:

Pedersen, C. L., & Wieser, C. (2024). Danske Veteraners Udfordringer og Adgang til Støtte: En Oversigt til at Muliggøre Transnational Analyse. *Journal of Veterans Studies*, 10(2), pp. 15–32. DOI: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i2.466>

Submitted: 20 January 2023 **Accepted:** 26 July 2023 **Published:** 23 April 2024

COPYRIGHT:

© 2024 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited. See <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Journal of Veterans Studies is a peer-reviewed open access journal published by VT Publishing.